

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка**

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

ФІЛОСОФІЯ

**ПРОГРАМА КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ АСПРАНТІВ, СТАЖИСТІВ І ЗДОБУВАЧІВ**

Житомир – 2005

УДК

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, протокол № 11 від 26 червня 2003 року

Філософія: Програма кандидатського іспиту та методичні рекомендації для аспірантів, стажистів і здобувачів / Укладачі: д-р філос. н., проф. В.М. Вандишев; д-р філос. н., проф. П.Ю. Саух; канд. філос. н., доц. М.А. Козловець; канд. філос. н., доц. М.М. Самардак, канд. філос. н., в.о. доц. А.С. Жаловага / За заг. ред. проф. П.Ю. Сауха. – Житомир: ЖДУ, 2005.– 33 с.

Програма кандидатського іспиту з філософії та методичні рекомендації адресовані аспірантам, стажистам і здобувачам вченого ступеня кандидата наук у відповідній галузі.

Програма підготовлена з урахуванням положень Державної національної програми “Освіта”, Доктрини національної освіти, вимог та рекомендацій Вищої атестаційної комісії України, а також позитивного досвіду складання аналогічних програм Центром гуманітарної освіти України, філософським факультетом Національного університету імені Тараса Шевченка, фахівцями інших ВНЗів України.

Рецензенти:

А.С. Глушак – доктор філософських наук, професор Севастопольського військово-морського інституту імені П.С.Нахімова

В.І. Ярошовець – доктор філософських наук, професор, зав. кафедри історії філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

ПЕРЕДНЄ СЛОВО УКЛАДАЧІВ

Філософська підготовка аспірантів, стажистів та здобувачів вчених ступенів є важливою складовою їх загальнонаукової підготовки, оскільки активне вторгнення науки в усі сфери суспільства перетворило її на об'єкт філософсько-соціологічного дослідження з цілим спектром предметних дисциплінарних відгалужень.

У той час, коли у науковій діяльності будь-якого фахівця зростає розуміння ним наукової картини світу, визначення істинної сутності явищ та процесів, що відбуваються, зростає і роль правильного застосування загальних та специфічних методів у ході дослідження. Саме для цього і потрібні глибокі філософські знання.

Основною формою навчальної роботи аспірантів, стажистів та здобувачів є самостійне вивчення першоджерел та рекомендованої літератури. Проте обмежуватися тільки зазначеною літературою – недостатньо, оскільки останнім часом вийшло друком досить багато монографічної літератури, праць видатних філософів. Особливу увагу слід звернути на вивчення саме філософських праць. Лише безпосереднє знайомство з філософськими працями того чи іншого автора допоможе отримати уявлення про оригінальні філософські системи. Використовуйте й філософські та суспільно-політичні періодичні видання, що друкуються в Україні, Росії та інших країнах. Це журнали «Філософська думка» (до 1998 р. «Філософська і соціологічна думка», Київ); Вісник Київського університету – Серія «Філософія. Політологія» (Київ); «Практична філософія» (Київ); «Вопросы философии» (Москва); «Общественные науки» (Москва); Вестник МГУ – Серія «Философия» (Москва); «Человек» (Москва) та інші.

Самостійна робота – це найбільш продуктивний шлях не тільки здобуття знань, але й формування переконань. До форм самостійної роботи належать: вивчення (читання, аналіз, конспектування) філософських праць, навчальної та довідкової літератури; написання рефератів; підготовка до контрольних занять.

Правильно організована та цілеспрямована самостійна робота дозволить набути навички та вміння глибоше осягнути сутність проблем, що вивчаються, і практично оволодіти ними. Активна самостійна робота вчить самостійно аналізувати та узагальнювати факти життя, озброює науковими методами пізнання і перетворення дійсності.

Особливу увагу приділіть вивченню проблем методології науки. Це надасть вам можливість у майбутньому ефективно застосовувати принципи наукової методології в теоретичному осмисленні проблем відповідної галузі досліджень. Адже пізнавши механізм дії законів, ви відкриваєте шлях пізнання істини, оскільки категорії і принципи філософії – це методологічне підґрунтя усвідомлення змісту закономірностей та законів, які діють у тій чи іншій галузі пізнання, складають вихідну базу для широкого бачення напрямків дослідження.

Самостійна робота передбачає:

по-перше, наявність усвідомленої мети, що сприяє пошуку найбільш раціональних та ефективних способів і форм навчання;

по-друге, систематичність і послідовність під час вивчення необхідної для складання кандидатського іспиту суми філософського знання;

по-третє, забезпечення раціональної організації умов для самостійної роботи (точне планування часу, наявність необхідних навчальних посібників тощо).

Для надання допомоги в опануванні найбільш складних проблем філософії викладачі кафедри викладають відповідний курс, проводять групові та індивідуальні консультації.

У ході самостійної підготовки до іспиту ви повинні:

- уважно ознайомитися з програмою курсу філософії та методичними рекомендаціями;
- вивчити матеріал, викладений у підручниках, навчальних посібниках та іншій літературі з філософії;
- з'ясувати незрозумілі питання та уточнити їх на консультаціях перед іспитом;
- керуватись програмою курсу філософії та орієнтовним переліком екзаменаційних питань;
- вчасно написати та подати на кафедру реферат, враховуючи вимоги до цієї наукової роботи.

ЗМІСТ

I.	Тематичний план	2
II.	Список першоджерел.	3
III.	Підручники та навчально-методичні посібники	4
IV.	Програма курсу філософії.	5
V.	Питання для підготовки й складання кандидатського іспиту з філософії.	26
VI.	Вимоги до написання реферату.	29
VII.	Орієнтовні теми рефератів	30
VIII.	Додаток: зразок оформлення титульної сторінки реферату.	33

I. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ I. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВСТУП

1. Філософія, її походження, основні проблеми та функції.
2. Філософія Стародавності. Зародження основних парадигм.
3. Особливості західноєвропейської філософії Середньовіччя і Відродження.
4. Філософсько-гуманістична думка в Україні XV-XVII ст.
5. Західноєвропейська філософія Нового часу.
6. Києво-Могилянська академія і філософія Просвітництва в Україні.
7. Класична німецька філософія.
8. Філософські вчення XIX - початку XX століття.
9. Українська і російська філософія XIX-XX століть у контексті світової філософської думки.
10. Сучасна філософія. Множинність філософських доктрин.

Розділ II. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

11. Проблема буття.
12. Філософське вчення про розвиток.
13. Філософська антропологія.
14. Суспільство: основи філософського аналізу.
15. Духовні основи суспільного буття.
16. Проблема спрямованості історії.
17. Філософські проблеми культури і творчості.
18. Філософія глобалізму.

Розділ III. ФІЛОСОФІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ І ОСВІТИ

19. Філософські проблеми науки.
20. Форми і методи наукового пізнання.
21. Філософські проблеми природознавства.
22. Філософські проблеми освіти.

II. СПИСОК ПЕРШОДЖЕРЕЛ

1. Августин Аврелий. Исповедь.- М., 1990.
2. Бэкон Ф. Новый Органон // Соч., в 2-х т.- Т.2. – М., 1972.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – К., 1996. – С.194-250.
4. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества.- М., 1989.
5. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму // Вебер М. Соціологія. Загальносоціологічні аналізи. Політика.– К., 1998.
6. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
7. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук // Энциклопедия философских наук.- Т.1.- Наука логики. – М., 1974.
8. Декарт Р. Рассуждения о методе // Сочинения: в 2-х т. Т.1. – М., 1989.
9. Дрогобич Юрий. Годы и пророчества / Наук. ред. і укладач проф. В.М.Вандишев. – Харьков, 2002.
10. Энгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Энгельс Ф. – Твори.– Т.21.
11. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
12. Кант И. Прологомены ко всякой будущей метафизике // Антология мировой философии. Т. 3. – М., 1971.
13. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
14. Кьеркегор С. А. Болезнь к смерти // Этическая мысль. – М., 1990.
15. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова // Маркс К., Энгельс Ф. - Твори. – Т. 13.
16. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року // Маркс К., Энгельс Ф. –Твори. – Т.42.
17. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. Прелюдия к философии будущего // Сочинения в 2 т. – Т.2. – М., 1990.
18. Поппер к. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
19. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989.
20. Скворода Г.С. Толкование из Плутарха о тишине сердца // Твори.- Т.2.– К., 1973. - С.203-215.
21. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
22. Фейербах Л. Основные положения философии будущего // Избр. филос. произв.- Т.1. – М., 1955.
23. Франко І. Що таке поступ? // Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т.45.
24. Фромм Э. Концепция человека у К.Маркса // Душа человека. – М., 1992.
25. Хайдеггер М. Бытие и время. – М., 1993.
26. Чижевський Д. Філософія і національність // Філософська і соціологічна думка.- 1992. - №10.
27. Шпенглер О. Закат Европы. В 2 т. – М., 1998.
28. Юркевич П.Д. Мир з ближнім як умова християнського співжиття: Докази буття Божого // Філософська і соціологічна думка. – 1990.- № 10.

III. ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПОСІБНИКИ

1. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия: Учебник для вузов. – М., 1996.
2. Андрущенко В. Г., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій.- 2-ге вид., випр. й доп.– К., 1996.
3. Антология мировой философии. В 4-х т. – М., 1969-1970.
4. Блинников Л. П. Великие философы: Учебный словарь-справочник.- 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1997.

5. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. – К., 2000.
6. Введение в философию: Учебник для вузов: В 2 ч. / Под общ. ред. И. Т. Фролова. – М., 1989.
7. Герасимчук А.А., Тимошенко З.І. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб. – К., 1999.
8. Герасимчук А.А., Тимошенко З.І. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб. – 2-е вид., допов. – К., 2003.
9. Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій. – К., 1997.
10. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. – К., 1996.
11. Історія філософії: Підручник / Бичко і.В., Бичко А.К., Табачковський В.Г. – К., 2001.
12. Історія філософії: Підручник / За ред. В.І.Ярошовця. – К., 2002.
13. Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Упорядн. М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, І.В. Бичко та ін. – К., 1993.
14. Історія філософії України: Підручник для студентів вищ. навч. закладів / М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, І.В.Бичко та ін. – К., 1994.
15. История античной диалектики. – М., 1982.
16. История диалектики XIV-XVIII вв. – М., 1974.
17. История китайской философии. – М., 1989.
18. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000
19. Максютя М.Є. Вступ до філософії: Навчальний посібник. – К., 2001.
20. Мир философии: Книга для чтения: В 2-х ч. – М., 1991.
21. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів. – К., 1995.
22. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. – Київ-Львів, 2000.
23. Саух П.Ю. Філософія: навчальний посібник. – К., 2003.
24. Социальная философия. Учебник //Под общей редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. – Киев-Харьков, 2002.
25. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. – К., 2001.
26. Філософія: Навчальний посібник /Л.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. 2-ге вид., випр. й доп. – К., 2001.
27. Філософія: Навчальний посібник / За редакцією С.П.Щерби, М.Г.Тофтула. – К., 2003.
28. Філософія. Підручник /За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. – Харків, 2000.
29. Философия XX века: Учебное пособие. – М., 1997.
30. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Всемирная энциклопедия: Философия XX век / Главн. нуч. ред. и сост. А.А.Грицанов. – АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2002.- 976 с.
2. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный дом, 2003.- 1280 с.
3. Современная западная социология: Словарь. – М., 1990.
4. Современная западная философия: Словарь. – М., 1991.
5. Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник /Авт. кол.: В.С.Горський, М.Л.Ткачук, В.М.Нічик та ін. – К.: Унів. вид-во „Пulsари”, 2002. – 224 с.
6. Философия: энциклопедический словарь. – М., 1997.
7. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.

IV. ПРОГРАМА КУРСУ ФІЛОСОФІЇ

Розділ I. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВСТУП

Тема 1. Філософія, її походження, основні проблеми та функції

Предмет філософії. Основні концепції походження філософії: міфогенна, гносеогенна, міфогенно-гносеогенна. Сутність філософських проблем, їх зв'язок з фундаментальними питаннями людського буття. Соціальні умови зародження та розвитку різноманітних світоглядних систем і напрямків у філософії.

Світогляд, його роль у житті особистості і суспільства. Історичні типи світогляду. Міфологічний світогляд і його особливості. Релігійний світогляд. Філософський світогляд.

Онтологія – вчення про буття. Матеріалізм, ідеалізм, дуалізм, деїзм, пантеїзм. Гносеологія – вчення про пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм, агностицизм, скептицизм.

Філософія як форма суспільної свідомості та особливий тип знання. Філософія у сфері культури.

Історичні типи філософії. Гуманістична орієнтація філософії. Роль філософського знання у методологічній та світоглядній підготовці фахівців.

Література:

1. Бабушкин В.У. О природе философского знания. – М., 1978.
2. Бальсис А.Б. Мирозрание в жизни общества и человека. – Вильнюс, 1981.
3. Желнов М.В. Предмет философии в истории философии: предьстория. – М, 1981.
4. История философии и культура / В. С. Горский, Ю. В. Кушаков, В. Ферстер и др. – К., 1991.
5. Коїре А. Очерки истории философской мысли. О влиянии философских концепций на развитие научных теорий. – М., 1985.
6. Кувалкин В. А. Что такое философия? Сущность, закономерности развития и принципы разработки. – М., 1989.
7. Лосев Л. Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
8. Макаров М. Г. Развитие понятий и предмета философии в истории ее учений. – Л., 1982.
9. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., 1991.
10. Позняков В. И. Предмет философии и история философии. – М., 1986.
11. Саух П.Ю. Філософія. – К., 2003.
12. Світогляд і духовна творчість.- К., 1993.
13. Философия и мирозрание. – М., 1990.

Тема 2. Філософія Стародавності. Зародження основних парадигм

Культурно-історичні передумови зародження філософської думки в країнах Стародавнього Сходу.

Головні філософські школи Стародавньої Індії про людину та світ її життя. Основні принципи філософії і етики чарвака-локаята.

Буддизм як релігійно-філософська школа.

Філософські школи Стародавнього Китаю. Конфуціанство, даосизм, моїзм та інші. Конфуцій про людину та її виховання. Даосизм про начала буття та ідеал мудреця. Особливості філософування моїстів: онтологія, гносеологія, діалектика.

Мілетська школа і проблеми начала у філософії Фалеса, Анаксимена, Анаксимандра. Філософська система Геракліта Ефеського: онтологія, діалектика,

гносеологія. Геракліт про призначення людини. Піфагорійське вчення про душу, про число, космос і сенс людського буття.

Поняття „архе”. Начала механічного пояснення світу у Емпедокла і Анаксагора. Атомізм Левкіппа-Демокрита. Атоми тілесні й атоми душі. Відмінності атомізму Епікура і його етичні погляди.

Софісти – перші вчителі мудрості. Протагор, Продік Кеосський, Горгій та інші.

Сократ і сократичні школи мегариків, кініків і киренаїків. Діоген Синопський.

Філософське вчення Платона про світ ідей і світ речей, пізнання, про суспільство і державу.

Основні поняття онтології Аристотеля: субстанція, субстрат, матерія і форма. Гносеологія, логіка і теологія Аристотеля.

Філософія Стародавнього Риму: скептицизм, стоїцизм, епікуреїзм, неоплатонізм.

Література:

1. Антология мировой философии: В 4-х т.- Т.1. – М., 1970.
2. Асмус В. Ф. Античная философия. – М., 1976.
3. Васильева Т. В. Афинская школа философии. – М., 1985.
4. Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. – М., 1988.
5. Древнеиндийская философия. Начальный период. – М., 1972.
6. История китайской философии. – М., 1989.
7. История античной диалектики. – М., 1989.
8. Кессиди Ф. Х. От мифа к логосу. Становление греческой философии. – М., 1979.
9. Кондзьолка В.В. Нариси античної філософії. – Львів, 1993.
10. Лосев А. Ф. История античной философии в конспективном изложении. – М., 1989.
11. Лукьянов А.Е. Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия). – М., 1989.
12. Мамардашвили М.К. Лекции по античной философии. – М., 1997.
13. Начало философии. – М., 1982.
14. Саух П.Ю. Філософія. – К., 2003.
15. Целлер Э. Очерк истории греческой философии. – СПб., 1996.
16. Чаньшев А. Н. Курс лекции по древней философии. – М., 1981.
17. Чаньшев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
18. Читанка з історії філософії: У 6 кн. / За ред. Г. І. Волинки. - Книга 1. Філософія Стародавнього світу. – К., 1992.
19. Философия. История развития философской мысли: Древний мир – средние века/ Е.В.Трусов. – К., 1992.
20. Фрагменты ранних греческих философов. Часть 1. От эпических теокосмогонии до возникновения атомистики. – М., 1989.

Тема 3. Особливості західноєвропейської філософії Середньовіччя і Відродження

Християнська апологетика. Християнська патристика.

Особливості західноєвропейської та східноєвропейської релігійної філософії. Мусульманська та іудейська культура і філософія.

Схоластика і філософія. Характеристика основних понять. Сім вільних мистецтв – тривіум і квадріум. Реалізм і номіналізм про універсалії. Іоанн Скот Еріугена про чотири природи буття. Номіналізм Росцеліна і П'єра Абеляра. Альберт фон Больштадт про теологію і природознавство. Хома Аквінат про сутність пізнання, про гармонію віри і

розуму. Критики схоластики. Ульям Оккам про філософію і теологію. Терміни як знаки речей. „Сутностей не слід примножувати без потреби”.

Середньовічна есхатологія та теодіцея.

Гуманістичні ідеї Відродження та проблема індивідуальності людини. Франческо Петрарка: полеміка зі схоластами, запрошення до вивчення мудрості древніх. Атомізм в культурі Відродження. Неоплатонізм Георгія Геміста Плетона та Марсіліо Фічіно і їх роль у відродженні філософії Платона і класиків давньогрецької філософії. Вчення Фічіно про Бога і людину, про природу і душу.

Антропоцентризм і проблема особистості. М. Кузанський про людину як центр космічної ієрархії буття.

Гуманістичні ідеї Еразма Роттердамського.

Геліоцентризм та вчення про нескінченність всесвіту (М. Коперник, Г. Галілей). Пантеїзм Дж. Бруно. Значення національних та народних традицій у процесі становлення нового бачення світу.

Література:

1. Августин Аврелий. Исповедь. – М., 1990.
2. Антология мировой философии: В 4-х т. Т.2. – М., 1970.
3. Бичко А., Бичко І., Табачковський В. Історія філософії: Підручник. – К., 2001.
4. Боргош Юзеф. Фома Аквинський. – М. 1975.
5. Бруно Дж. Диалоги. – М., 1949.
6. Гайдено В. П., Смирнов Г. А. Западноевропейская наука в средние века. – М., 1989.
7. Горфункель А.Х. Гуманизм и натурфилософия итальянского Возрождения. – М., 1977.
8. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. Учеб. пособие. – М., 1980.
9. Гуревич А. Я. Проблемы средневековой народной культуры. – М., 1981.
10. Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XII-XVII ст. ст. – К., 1994.
11. Дрогобич Юрій. Годы и пророчества / Наук. ред. і укладач проф. В.М.Вандишев. – Х., 2002.
12. История диалектики XIV-XVII веков. – М., 1974.
13. История философии в кратком изложении. – М., 1991.
14. Кузанский Н. Об ученом незнании // Соч.: В 2 т. – М., 1979.
15. Кузнецов В.Н., Мееровский Б.В., Грязнов А.Ф. Западно-европейская философия XVIII в. – М., 1975.
16. Майоров Г. Г. Формирование средневековой философия. – М., 1979.
17. Мир философии. Книга для чтения: В 2-х ч. Ч.1. – М., 1991.
18. Роттердамський Ер. Похвала глупості. Домашні бесіди. – К., 1993.
19. Саух П.Ю. Філософія. – К., 2003.
20. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. – М., 2000.
21. Соколов В.В. Европейская философия XV—XVII веков. – М., 1984.
22. Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1979.
23. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
24. Чаньшев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
25. Штегель А. История средневековой философии. Репринтное издание. – СПб., 1996.

Тема 4. Філософсько-гуманістична думка в Україні XV-XVII ст.

Специфіка формування ідеї ренесансного гуманізму та ідеології реформації в Україні другої половини XV — початку XVII ст. Творчість Франциска Скорини. Ідея двоїстої істини. Скорина про значення просвіти та вченості.

Ранній гуманізм Юрія Котермака (Дрогобича), П. Русина із Кросна, С. Оріховського-Роксолана, М.Шимоновича та ін. Творчість І.Вишньовського.

Розвиток ідеології реформації діячами Острозького культурно-освітнього центру та братських шкіл Г. Смогрицького, К. Острозького, К. Саковича, І. Борецького, І. Плетенецького, К. Транквіліона-Ставровецького та ін.

Література:

1. Голенищев-Кутузов И. Н. Гуманизм у восточных славян (Украина и Белоруссия). – М., 1963.
2. Дрогобыч Юрий. Годы и пророчества. – Харьков, 2002.
3. Ісаевич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури 16-18 століть. – К., 1996.
4. Історія філософії на Україні: У 3-х т. – К., 1987.
5. Історія філософії України. Хрестоматія. Навч. Посібник для студентів вищ. навч. закладів / Упорядн. М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, І. В. Бичко та ін. – К., 1993. – С. 87-152.
6. Історія філософії України. Хрестоматія. Навч. посіб. / Упоряд. М.Ф.Тарасенко та ін. – К., 1994.
7. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
8. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. – К., 1990.
9. Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні реформаційні ідеї на Україні. – К., 1990.
10. Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1988.
11. Русин Павло. Вірші (Українська література XIV-XVI ст.). – К., 1988.
12. Саух П.Ю. Князь Василь-Костянтин Острозький. – Рівне, 2002.
13. Україна: філософський спадок століть. Хроніка-2000. Вип. 1.– К., 2000.
14. Українська культура: історія і сучасність. – Львів, 1994.
15. Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.

Тема 5. Західноєвропейська філософія Нового часу

Особливості епохи. Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVI-XVII ст. та проблема методу пізнання. Емпіризм і раціоналізм. “Новий Органон” Фр. Бекона, розробка нової моделі науки. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса, його вчення про державу. «Нові принципи філософії» Р. Декарта. Б.Паскаль про можливості та межі розуму. Поняття субстанції в філософії Б. Спінози. Структура світу і структура розуму. Розум і пристрасті. Необхідність, творчість, свобода.

Сенсуалістична і соціально-політична філософія Дж. Локка. Монадологія В. Лейбніца. Проблема несвідомого. Особистісний вимір буття. Свобода. Вибір. Теодіцея. Суб'єктивно-ідеалістична філософія Дж Берклі, Д. Юма та інших. Проблема людини в філософії Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Руссо та ін.). „Система природи” П.-А. Гольбаха. Особливості механістичної ідеології в гуманітарних та природничих науках.

Література:

1. Бэкон Ф. Новый Органон // Сочинения: В 2-х т. – М., 1977-1978.
2. Быховский Б.Э. Джордж Беркли. – М., 1970.
3. Гоббс Т. Левиафан / Избр. произв. В 2-х т. – М., 1989.- Т.1.
4. Декарт Р. Рассуждения о методе / Соч. В 2-х т. Т.1. – М., 1989.
5. Заиченко Г. А. Джон Локк. – М., 1973.
6. Кузнецов В. Н. Французский материализм XVIII века. – М., 1981.

7. Кузнецов В.Н., Мееровский Б. В., Грязнов А.Ф. Западноевропейская философия XVIII века. – М., 1986.
8. Ламетри Ж.О. де. Сочинения. – М., 1976.
9. Лейбниц Г.В. Монадология // Соч.: В 4-х т. Т.1. – М., 1982.
10. Ляпкер Я. А. Декарт. – М., 1975.
11. Мееровский Б.В. Гоббс. – М., 1975.
12. Момджян Х.Н. Французское просвещение XVIII века. – М., 1983.
13. Нарский И. С. Западноевропейская философия XVII века. – М., 1977.
14. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М., 1969.
15. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. – М., 2000.
16. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVII веков. – М., 1984.
17. Спиноза Б. Этика// Избр. произв.: В 2-х т. Т. 2. – М., 1984.
18. Стрельцова Г. Я. Блез Паскаль. – М., 1979.
19. Субботин А. Л. Френсис Бэкон. – М., 1974.

Тема 6. Києво-Могилянська академія і філософія Просвітництва в Україні

Петро Могила – філософ, теолог, просвітитель. Роль П. Могили у заснуванні Києво-Могилянської академії. Філософія Києво-Могилянської академії як синтез духовної спадщини київського «візантизму» з філософськими надбаннями Заходу в межах культури українського барокко. Проблеми онтології, натурфілософії та ідеї гуманізму у творах вчених КМА. Поширення філософських здобутків Академії за межами України.

Феофан Прокопович: онтологія; гносеологія; теорія просвітницького абсолютизму.

Г.С.Сковорода. Його вчення «про дві натури», Бога і природу. Вчення Г. Сковороди «про три світи». Концепція людини як мікрокосму («внутрішня людина»). «Філософія серця» Сковороди та її вплив на вітчизняну філософську думку. Вчення філософа «про сродну працю» і щастя людини. Есхатологія Г.С.Сковороди.

Характер національної свідомості. Становлення просвітництва в Україні.

Пантеїзм. Релігійно-ідеалістичний ухил філософської тематики в Україні у XVIII ст.

Література:

1. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. – К., 1992.
2. Голубев С. П. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники Т.1–К., 1983.
3. Литвинов В. Д. Ідеї раннього Просвітництва у філософській думці України. – К., 1984.
4. Ничик В. М. Из истории отечественной философии конца X - начала XII в. – К., 1978.
5. Ничик В. М. Феофан Прокопович. – К., 1977.
6. Огієнко І. Українська культура. – К. 1991.
7. Прокопович Феофан. Філософські твори: У 3 т. – К., 1979-1981
8. Пашук А.І. Іван Вишенський - мислитель, борець. – К., 1990.
9. Редько М.Світогляд Г.С. Сковороди. – Львів, 1967.
10. Стратий Я. М. Проблемы натурфилософии в философской мысли Украины XVIIIст. – К., 1981.
11. Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. – К., 1992.
12. Ушкалов Л.В., Марченко О.М. Нариси з філософії Григорія Сковороди. – Х., 1993.
13. Философская мысль в Киеве: Историко-философский очерк. – К., 1982.

Тема 7. Класична німецька філософія

Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. «Коперніканський переворот» І.Канта. Обґрунтування Кантом всезагальної необхідності

наукового знання. Людина як “громадянин двох світів”. Природа і свобода. Теоретичний та практичний розум.

Суб'єктивний ідеалізм та діалектика Й.-Г. Фіхте. Філософія тотожності Ф.В.Й. Шеллінга.

Філософська система та діалектичний метод Г.В.Ф. Гегеля. Гегель про закономірності становлення, історії, культури, людини. Тотожність буття і мислення.

Антропологічний матеріалізм та гуманістична спрямованість філософії Л. Фейєрбаха. Діалектика чуттєвого і раціонального. Критика релігії християнства.

Проникнення ідей німецької класичної філософії в Україну (П.Лодій, Й.Шад, Д.Велланський /Кавунник/ та ін.).

Література:

1. Асмус В. Ф. Иммануил Кант. – М., 1973.
2. Бур М., Иррилиц Г. Притязание разума. – М., 1978.
3. Габитова Р. М. Философия немецкого романтизма. – М., 1978.
4. Гайденоко П.П. Философия Фихте и современность. – М., 1979.
5. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук: В 3 т. – М., 1974-1977.
6. Гегель Г.В.Ф. Философская пропедевтика /Работы разных лет: В 2-х т. Т.2. – М., 1972.
7. Гульга А. В. Немецкая классическая философия. – М., 1986.
8. История диалектики. Немецкая классическая философия / Рук. авт. колл. Т.Н. Ойзерман. – М., 1978.
9. Кант И. Прологомены ко всякой будущей метафизике // Антология мировой философии. – Т.3. – М., 1971.
10. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины ХУШ - начала XIX века: Учеб. пособие для ун-ов. – М., 1989.
11. Лазарев В.В. Философия раннего и позднего Шеллинга. – М., 1990.
12. Нарский И.С. Западноевропейская философия XIX века. Учеб. пособие. – М., 1976.
13. Сулова Л.А. Философия И.Канта (Методологический анализ): Учеб. пособие для вузов. – М., 1988.
14. Фейербах Л. Собрание произведений: В 3-х т. – М., 1974-1975.
15. Фихте Й. Наукоучение // Избр. Соч. – М., 1916.
16. Шеллинг Ф.В.Й. Сочинения: В 2-х т. – М., 1987-1989.
17. Шинкарук В.И. Теория познания, логика и диалектика И. Канта. – К., 1974.
18. Шинкарук В.И. Логика, диалектика и теория познания Гегеля. – К., 1964.

Тема 8. Філософські вчення XIX – початку XX століття.

Критичний перегляд принципів та традицій класичної філософії у другій половині XIX – на початку XX століття. Ірраціоналізм.

Передумови становлення марксизму та його філософії. Проблема відчуження людини, її пригноблення і свободи, ідея самозвільнення індивідів. Діалектичний та історичний матеріалізм як філософія марксизму. Концепція і зміст матеріалістичної діалектики. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Принцип практики як основи діалектико-матеріалістичного розуміння природи й суспільства. Матеріалістичне розуміння історії. Поняття суспільно-економічної формації та економічний матеріалізм К. Маркса.

Натурфілософія, антропологія і антропосоціологія у працях Ф. Енгельса. Політична філософія марксизму. Вчення К.Маркса про комунізм.

Поширення і розвиток марксизму в країнах Західної Європи. Поширення ідей марксизму в Росії. Роль Г.В. Плеханова і російських марксистів у розвитку і пропаганді марксистської філософії.

Неокантіанство. Неогегельянство.

Антираціоналістична установка “філософії життя”. Проблема ірраціонального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме). А. Шопенгауер: людина як суб’єкт воління, світ як воля і уява. Концепція “переоцінки цінностей” Ф. Ніцше. Зародження “філософії науки”. Перший і другий позитивізм. Герменевтична філософія науки. В. Дільтей про людське життя як культурно-історичний процес.

Зародження екзистенціалізму. Екзистенціалізм С.К’єркегора, його антикласична спрямованість. Людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення. Проблеми екзистенціальної істини.

Американський прагматизм. “Принцип Пірса”. “Прагматизм” У.Джемса.

Ідея несвідомого і психоаналіз З. Фрейда. Структура психіки за Фрейдом. Психоаналітична онтологія людського буття. Феноменологія несвідомого. Психоаналіз і проблема антропосоціогенезу.

Література:

1. Гринев В.В. Філософія небытия Карла Маркса. – К., 1992.
2. Енгельс Ф. Діалектика природи // Маркс К., Енгельс Ф. - Твори. – Т.21.
3. Енгельс Ф. Людвіг Фейєрбах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. - Твори. – Т.21.
4. Ленін В.І. Історична доля вчення Карла Маркса // Повн. збір. тв. – Т. 23.
5. Ленін В.І. Три джерела і три складові частини марксизму // Повн. збір. тв. – Т. 23
6. Маркс К. Тези про Фейєрбаха // Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т.3.
7. Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест Комуністичної партії // Твори. – Т.4.
8. Маркс К. До критики політичної економіки. Передмова. // Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т.13.- С.5-9.
9. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року // Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т.42.
10. Марксизм: Pro и contra. – М., 1992.
11. Марксистская философия в XIX веке. Книги I-II. – М., 1979.
12. Ойзерман Т. И. Формирование философии марксизма. – М., 1974.
13. Платонов С. После коммунизма. Книга, не предназначенная для печати. – М., 1991.
14. Плеханов Г. В. Избранные философские произведения: В 4 т. – М., 1956-1958.
15. Саух П.Ю. Філософія. – К., 2003.
16. Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1989.
17. Читанка з історії філософії XX ст. – К., 1993.
18. Шопенгауэр А. Афоризмы и максимы. – Л., 1990.
19. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление // Собр.соч.: В 5 т. – М., 1992.

Тема 9. Українська і російська філософія XIX - XX ст. у контексті світової філософської думки

Українська академічна філософія XIX ст. О.Новицький про предмет, завдання й поступальність розвитку філософії. Філософія П. Юркевича, його вчення про ідею. Критика антропологічного матеріалізму Л.Фейєрбаха та М.Чернишевського. Екзистенційні мотиви в творчості П.Юркевича.

Проблема людини та нації у творчості членів Кирило-Мефодіївського братства.

М. Костомаров про місце України у світі, про український народний характер. Тарас Шевченко як філософ.

Філософія мови і семасіологія у творчості М.О. Максимовича і О.О. Потебні.

Особливості української духовності на межі XIX-XX ст. В.І. Вернадський про феномен життя, всесвіт, людство, ноосферу. Вплив ідей В.Вернадського на світову філософську думку.

“Філософія серця” і російськомовна школа “київського гуманізму”. Л.Шестов як один з фундаторів сучасного екзистенціалізму. Проблема людини, сенсу історії та творчості в філософії М.Бердяєва, С.Франка, М.Лоського, П.Флоренського, С.Булгакова, Л.Карсавіна, В.Розанова.

Філософія І. Франка, вплив марксизму та позитивізму на її формування. Проблема поступу, людини та свободи. Філософські погляди Л. Українки, П. Грабовського, М. Коцюбинського. Соціально-філософські ідеї М. Драгоманова, їх вплив на розвиток слов'янського менталітету. Концепція національної еліти в історіософії В. Липинського та в політології Д. Донцова. Д. Чижевський про чинники формування української духовності. Вплив Д. Чижевського на європейську духовну культуру. Історіософія М. Грушевського. Філософські погляди українців діаспори та особливості української ментальності.

Література:

1. Басе І.І., Каспарук Л.Н. Іван Франко. – К., 1983.
2. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М., 1990.
3. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества. – М., 1989.
4. Вандышев В.Н. Философия. Экскурс в историю учений и понятий. – Сумы, 1996.
5. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
6. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. – К., 1996.
7. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970.
8. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич, 1992.
9. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991.
10. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993.
11. Історія філософії на Україні: У 3-х т. – К., 1987.
12. Історія філософії України: Хрестоматія. Навч. посіб. /Упоряд. М.Ф.Тарасенко. – К., 1994.
13. Мочанов І.І. В.И.Вернадский - человек и мыслитель. – М., 1970.
14. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні Курс лекцій. Навч. посіб. – К., 1999.
15. Пинчек А.А. Исторические взгляды Костомарова. – К., 1984.
16. Потебня А.А. Слово и миф. – М., 1989.
17. Україна: філософський спадок століть. Хроніка-2000. В 2-х т. – К., 2000.
18. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навч. посіб. – К., 2000.
19. Франко Ів. Біблійне оповідання про створення світу в світлі науки. – Вінніпег, 1918.
20. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992.
21. Юркевич П.Д. Выбране. – К., 1993.

Тема 10. Сучасна філософія. Множинність філософських доктрин

Характерні риси духовної культури ХХ століття. Плюралізм сучасної філософії. Феноменологічна філософія про світ людського життя. Основи феноменології

Е.Гуссерля. Вплив феноменології на сучасну філософію. Особливості феноменологічної методології.

Прагматичний інструменталізм Д.Дьюї. Прагматиська герменевтика Р.Рорті.

Філософська антропологія в Німеччині. М.Шелер. Г.Плеснер. А.Гелен. “Культурна антропологія”.

Герменевтика як методологія “наук про дух”. В.Дільтей. М.Гайдеггер. Е.Бетті. Х.-Г.Гадамер.

Філософія історії та культури. О.Шпенглер. А.Тойнбі. К.Ясперс.

Філософія тоталітаризму в Італії, Німеччині, СРСР.

Філософський постмодернізм як концепція радикального плюралізму. Ж.-Ф.Ліотар. Ж.Дерріда.

Соціальна філософія Франкфуртської школи. К.Хоркхаймер. Т.Адорно. Г.Маркузе.

Екзистенціалізм М.Гайдегера, Ж.П.Сартра, А.Камю, К.Ясперса. Головна онтологічна проблема екзистенціалізму. Людина в загальній структур буття. Сенс існування. Трансценденція. Проблема свободи. Екзистенція і комунікація.

Проблеми душі сучасної людини. Філософія К. Юнга. Поняття «соціального характеру» у філософії Е. Фромма. Любов як найвища цінність.

Сучасна релігійна філософія. Неотомізм як панівний напрям у філософії католицької церкви. Теярдизм: учения П.Теярда де Шардена про людину як центр світової еволюції. Персоналізм. “Діалектична теологія”.

Логіко-методологічні школи у Львові та Києві.

Література:

1. Бичко А., Бичко І., Табачковський В. Історія філософії: Підручник.- К., 2001.
2. Буржуазная философская антропология XX века / Под ред. Я.Т.Григорьяна. – М., 1986.
3. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М., 1958.
4. Гадамер Х.Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М.,1988.
5. Губман Б. Л. Современная католическая философия: человек и история. – М., 1988.
6. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
7. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
9. Проблема человека и западной философии. –М., 1988.
10. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм - это гуманизм // Сумерки богов. –М., 1990.
11. Саух П.Ю. XX століття. Підсумки.- Київ – Рівне, 2001.
12. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. – М., 2000.
13. Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1992.
14. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М., 1991.
15. Хайдеггер М. Бытие и время. – М.,1993.
16. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения. –М.-СПб., 1997.
17. Шварц Т. От Шопенгауэра к Хайдеггеру. – М., 1964.
18. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
19. Фромм Э. Психоанализ и религия // Сумерки богов. – М., 1990.
20. Хюбшер А. Мыслители нашего времени: Справочник по философии Запада XX века. – М., 1994.
21. Юнг К.Г. О современных мифах. – М., 1994.
22. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Розділ II. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 11. Проблема буття.

Буття і небуття (ніщо) як філософські категорії. Хаос. Філософське визначення матерії. Матерія і речовина.

Матеріальна єдність світу. Наука про невичерпність і незнищуваність матерії. Космогонічна гіпотеза Канта-Лапласа про походження Всесвіту. сучасна теорія „Великого вибуху”. Філософські уявлення про макрокосм і мікрокосм.

Матерія і рух. Основні форми руху. Принципи класифікації наук. Поняття про методологію редукціонізму.

Континуальність буття як відображення просторово-часової структури процесів суб'єктивної та об'єктивної реальності. Особливості фізичного і соціального просторово-часового континууму. І.Кант про апріорність простору і часу.

Література:

1. Аскін Я.Ф. Проблема времени, ее философское истолкование. – М., 1966.
2. Ахундов М.Д. Концепции пространства и времени: истоки, эволюция, перспективы. – М., 1982.
3. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое /Пер. с нем. – М., 1989.
4. Диалектика в науках о природе и человеке: эволюция материи и ее структурные уровни. – М., 1988.
5. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии. – М., 1986.
6. Категории диалектики, их развитие и функции. – К., 1980.
7. Кучерский В. Б. Анализ категории материя. – М., 1983.
8. Лосский И.О. Мир как органическое целое // Избранное. – М., 1991.
9. Новиков И. Куда течет река времени? – М., 1989.
10. Подольный Р.Г. Освоение времени.– М, 1989
11. Потемкин В.К. Симанов А.Л. Пространство в структуре мира.– Новосибирск, 1990.
12. Пространство и время.– К., 1984.
13. Спиркин А.Г. Философия. – М., 1999.
14. Томпсон Р.Л. Механистическая и немеханистическая наука. – М., 1998.
15. Успенский П.Д. В поисках чудесного. – СПб., 1994.
16. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
17. Эндру А. Искусственный интеллект.– М., 1985.

Тема 12. Філософське вчення про розвиток

Загальні ознаки та критерії розвитку. Прогрес і регрес. Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни та розвиток. Історичні форми діалектики та її філософські антиподи (софістика, еkleктика, метафізика, догматизм).

Принципи діалектики: загального зв'язку, розвитку, детермінізму, історизму, системності, цілісності.

Проблема законів діалектики. Закон взаємного переходу кількості та якості. Закон єдності та боротьби протилежностей. Закон заперечення заперечення.

Категорії діалектики: одичинне і загальне; причини і наслідок; необхідність і випадковість; сутність і явище; форма і зміст та ін. Роль системи принципів, законів і категорій діалектики у пізнавальній та практичній діяльності фахівців.

Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів. Модифікації діалектики у сучасних філософських доктринах. Функції метафізичної та діалектичної філософії щодо наукового пізнання.

Література:

1. Аверьянов А.Я. Системное познание мира методологические проблем. – М., 1985.
2. Босенко В.А. Диалектика как теория развития. – К., 1966.
3. Диалектика в науках о природе и человеке: эволюция материи и ее структурные уровни. – М., 1983.
4. Диалектика отрицания отрицания. – М., 1983.
5. Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. – Твори. – Т.20.
6. Идеалистическая диалектика в XX столетии. – М., 1987.
7. Категории диалектики, их развитие и функции. – К., 1990.
8. Копнин П.В. Диалектика как логика и теория познания. – М., 1973.
9. Климов А. Я. Диалектика практики и познания. – М., 1991.
10. Ленин В. И. До питання про діалектику // Повн. збір. тв. – Т. 29.
11. Ленин В. И. Конспект книги Гегеля «Наука логіки» // Повн. збір. тв. – Т. 29.
12. Материалистическая диалектика: Краткий очерк теории // П.Н.Федосеев и др. – М., 1985.
13. Мировоззренческое содержание категорий и законов материалистической диалектики. – К., 1981.
14. Михайловский В.М., Хон Г.Н. Диалектика формирования современной научной картины мира. – Л., 1989.
15. Отрицание и полагание / М.Л.Парнюк, В.В.Кизима и др. – К., 1990.
16. Сагатовский В.Н. Основы систематизации всеобщих категорий. – Томск, 1973.
17. Шептулин А. Л. Диалектический метод познания. – М., 1983.

Тема 13. Філософська антропологія

Філософська концепція людини – основа наук про людину. Матеріалізм, ідеалізм і релігія про сутність та призначення людини.

Натуралістична антропософія. Діалектика природи і проблема походження людини. Світоглядно-методологічний зміст концепції антропогенезу. Антропосоціогенез та його комплексний характер у сучасній науці.

Праця – головний фактор антропосоціогенезу. Діалектика соціального розвитку та еволюція людини. Трудова концепція антропосоціогенезу. Роль мови в процесі антропосоціогенезу.

Моральна гіпотеза виникнення людини З.Фрейда. Виникнення людини і становлення символічної діяльності (Е.Кассіреп). Релігійна антропософія. Ортодоксальна доктрина походження людини та її сучасні модифікації. Християнський еволюціонізм П.Тейяра де Шардена.

Антидарвінізм і критика концепції антропосоціогенезу: ідеологія й емпірія.

Проблема взаємозв'язку душі і тіла. Особливості складності (складеності) тіла людини. Езотеричні й окултні уявлення і практики розвитку нефізичних тіл людини. Тілесне і чуттєво-емоційне в людині. Страсті душі й афекти.

Складна природа людини. Людина: особистість, сутність, індивідуальність. Гедонізм і сенс життя. Людина-споживач: бути чи мати. Екзистенція і самотність.

Вибір, свобода та відповідальність як критерії відношення людини до навколишнього світу. Тягар свободи і феномен конформізму. Проблема абсолютів –

орієнтирів вибору. Вибір з огляду на оцінку та цінність. Природа цінностей та їх класифікація. Проблема ціннісних орієнтацій. Проблема формування ціннісних орієнтацій в процесі навчання та виховання.

Література:

1. Алексеев В.П. Становление человечества. – М., 1984.
2. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти. – М., 1984.
3. Барулин В.С. Социально-философская антропология. Общие начала социально-философской антропологии. – М., 1994.
4. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
5. Бердяев Н. Самопознание. – М., 1991.
6. Быстрицкий Е.К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. – К., 1991.
7. Вандышев В.Н. Философия. Ч.2. Антропология. Гносеология. Социология. – Сумы, 2000.
8. Григорьян Б.Т. Философская антропология.– М., 1982.
9. Григорьян Б.Т. Человек: его положение и призвание в современном мире.– М., 1986.
10. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли.– Л., 1989.
11. Кон И.С. Открытие Я. – М., 1978.
12. Кремо М., Томпсон Р. Неизвестная история человечества. – М., 1999.
13. Немировский В.Г. Смысл жизни: проблемы и поиски. – К., 1990.
14. Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
15. Сержантов В.О. Человек, его природа и смысл бытия. – Л., 1990.
16. Табачковский В.Г. Людина – Екзистенція – Історія. – К., 1996
17. Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1987.
18. Успенский П.Д. В поисках чудесного. – Пб., 1994.
19. Франк С. Духовные основы общества. – М., 1992.
20. Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1986.
21. Человек. Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. XX век /Редкол.: И.Т.Фролов и др.– М., 1995.
22. Человек в системе наук. – М., 1989.
23. Юнг К.-Г. Архетип и символ. – М., 1991.

Тема 14. Суспільство: основи філософського аналізу

Специфіка соціального пізнання. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Категорії соціальної філософії.

Поняття суспільства в соціально-філософських поглядах мислителів Стародавнього Світу (Платон, Арістотель), Середньовіччя, епохи Відродження та Просвітництва (Н.Макиавеллі, І.Кант, Г.Гегель, К.Сен-Симон та ін.).

Становлення соціальної доктрини марксизму. Сутність діалектико-матеріалістичного розуміння суспільства як системи, що сама розвивається. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Технологічні, суспільні, людські “виміри” виробництва, його структура, тенденції розвитку. Людина як основа, мета і засіб виробництва. Духовне виробництво, його специфіка.

Співвідношення технологічного і суспільно-економічного способів виробництва, їх історичні типи. Сутність і структура продуктивних сил. Діалектика продуктивних сил і суспільних їх форм розвитку. Технологічні і соціальні революції, проблема їх співвідношення.

Проблема побудови теоретичних моделей соціуму в соціально-філософській думці ХХ століття. Концепція “ідеальних типів” М.Вебера. Рациональність як засіб організації соціальної взаємодії людей (Г.Зіммель, Г.Гадамер). Суспільство як соціальна система (Т.Парсонс та ін.).

Релігійні концепції суспільства (В.Соловійов, П.Шестов, М.Бердяєв, П. Тейлор, Х.Ортега-і-Гассет та ін.).

Сучасний стан та перспективи розвитку українського суспільства.

Література:

1. Авторханов А. Технология власти. – М., 1991.
2. Афанасьев С. Г. Общество: системность, познание и управление. – М., 1981.
3. Барулин В.С. Социальная жизнь общества. – М., 1987.
4. Барулин В. С. Социальная философия. Часть I, II.– М., 1993.
5. Белик А.Л. Социальная форма движения. – М., 1982.
6. Бердяев Н. Судьба России. – М., 1999.
7. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. – К., 2000.
8. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии // Избранные произведения. – М., 1990.
9. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - 2-е вид. – Т. 21.
10. Каверин Б.И. Формы общественного сознания и их взаимосвязь. – М., 1979.
11. Капустин М.Л. Конец утопии? / Прошлое и будущее социализма. – М., 1990.
12. Кичигин С. А. Война в четвертом измерении. – К., 1989.
13. Маркс К. До критики політичної економії . Передмова// Маркс К., Енгельс Ф. -Твори.- 2-е вид. – Т. 13.- С.5-9.
14. Платонов С. После коммунизма. – М., 1990.
15. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1,2. – К., 1994.
16. Производство как общественный процесс актуальные проблемы теории и практики. – М., 1986.
17. Саух П.Ю. Україна на межі тисячоліть: Трансформація духу і випробування національним буттям.- Рівне, 2001.
18. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
19. Социальная философия. Учебник // Под общей редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. – Киев-Харьков, 2002.
20. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1993.
21. Яковлев А. Н. Предисловие. Обвал. Послесловие. – М., 1992.

Тема 15. Духовні основи суспільного буття

Духовна діяльність, її особливості. Категорії «дух», “духовність” та їх роль в осмисленні людини і суспільства. Ідеальне, його природа. Дух і душа. Феноменологія духу. Духовно-практичне перетворення світу. Походження та сутність духовного.

Дух і свідомість. Головні концепції походження свідомості. Свідомість як субстанція. Свідомість як функція мозку і відображення дійсності. Марксистська концепція свідомості. Феноменологічна концепція свідомості. Самосвідомість, її форми та структура.

Феномен несвідомого, його природа та функції. Місце несвідомого в духовному світі людини. Роль несвідомого в людському бутті. Деякі шляхи впливу на несвідоме (аутотренінг, медитація, молитва).

Суспільна та індивідуальна свідомість і несвідоме. Архетипи колективного несвідомого. Поняття суспільної свідомості. Структура суспільної свідомості: рівні і форми. Масова психологія та ідеологія. Духовність суспільства. Історичний характер співвідношення офіційної ідеології й масової свідомості. Умови і засоби творчого розвитку суспільної свідомості.

Політична свідомість. Економічна свідомість. Правосвідомість. Мораль як регулятор життєдіяльності. Естетична свідомість і освоєння світу. Специфіка релігійної свідомості.

Література:

1. Анисимов О.Ф. Духовная жизнь первобытного общества. – М.-Л., 1966.
2. Анисимов О.Ф. Ценности реальные и мнимые. – М., 1989.
3. Бердяев Н.Л. Философия свободы. Смысл творчества.– М., 1989.
4. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / Сост. Л.И.Василенко, В.Е. Ермолаева. – М., 1990.
5. Грушин Б.А. Массовое сознание: опыт определения и проблемы исследования. – М., 1987.
6. Духовное производство. Социально-философский аспект проблемы духовной деятельности. – М., 1981.
7. Ильенков Э.А. Об идолах и идеалах. – М., 1976.
8. Квинтэссенция. Философский альманах. – М., 1992.
9. Культура, человек и картина мира. – М., 1987.
10. Мамчур Е. А. Проблемы социально-культурной детерминации научного познания. – М., 1987.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. - Твори. – Т. 3.
12. Общественное сознание и его формы. – М., 1986.
13. Савельева М.Ю. Введение в метафизику сознания. – К., 2002.
14. Скворцов Л.В. Культура самосознания. Человек в поисках истины своего бытия. – М., 1989.
15. Спиркин А. Сознание и самосознание. – М., 1972.
16. Франк С. Духовные основы общества. – М., 1982.
17. Шварц Р. А. Философия и воспитание. – М., 1989.

Тема 16. Проблема спрямованості історії

Становлення історичної свідомості. Соціальна філософія про джерела розвитку суспільства. Основні чинники суспільного розвитку. Розвиток суспільства як історія змін в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах життя суспільства.

Проблема побудови теоретичної моделі історичного процесу.

Становлення ідеї суспільного прогресу. Антична філософія: ідеї регресу і циклічності поступу (Гесіод, Платон, Арістотель та ін.). Ідея прогресу у філософії Просвітництва, німецькій класичній філософії, марксизмі. Еволюційне і революційне в розвитку суспільства і людини.

Проблема насильства в історії. Філософські засади аналізу війни як соціального явища. Проблеми війни та миру в сучасних умовах.

Індустріальне суспільство і концепції технократичного романтизму. Традиційне й індустріальне суспільство. Теорії конвергенції: плюралізм, деідеологізація і космополітизм. „Масове суспільство”. Соціально-футурологічні ідеї теоретиків постіндустріалізму: інформатизація й реідеологізація. Френсіс Фукуяма: Ідея кінця історії і лібералізм.

Зміст, критерії та історичні типи суспільного прогресу. Проблема «ціни» прогресу. Історія як прогрес свободи і необхідності. Суспільні ідеали і прогрес. Майбутнє людства як предмет дослідження та прогнозування.

Література:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К., 1996.
2. Бердяев Н. Смысл истории. – М., 1990.
3. Бойченко І.В. Філософія історії. Підручник. – К., 2000.
4. Вандишев В.М. Філософія. Екскурс в історію вчень і понять. – К., 2003.
5. Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
6. Гегель Г.В.Ф. Философия истории // Соч. – М., 1955. - Т. 8.
7. Грушевський М.С. Історія України. – К., 1991.
8. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. – М., 1991.
9. Кантор К. М. История против прогресса. – М., 1992.
10. Капто А.С. Философия мира: истоки, тенденции, перспективу. – М., 1990.
11. Прицак О. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. – К., 1991.
12. Саух П.Ю. XX століття. Підсумки. – Київ-Рівне, 2001.
13. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
14. Ракитов А.Л. Историческое познание. Системно-гносеологический подход. – М., 1982.
15. Тойнби А.Дж. Постыжение истории. – М., 1993.
16. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993.
17. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Тема 17. Філософські аспекти культури і творчості

Культура як об'єкт філософського осмислення. Культура та суспільна практика. Культура як рівень розвитку людини й людства. Соціальні функції культури: науково-познавальна, ідеологічна, практична, регулятивна, комунікативна, компенсаторна.

Співвідношення понять “культура” і “цивілізація”. Сучасні культурологічні концепції.

Феномен творчості. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Сутність сучасної концепції творчості. Передумови та онтологічний сенс творчості.

Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки. Мислення і матеріально-предметна діяльність. Мислення, свідомість та несвідоме у творчості. Творчий ерос і архітектонічний інстинкт. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний елемент. Уявлення. Творча інтуїція. Фантазія. Натхнення. Інсайт.

Форми та різновиди творчості. Віртуальна і дійсна творчість. Науково-технічна творчість. Художня творчість. Соціальна творчість. Праця – творчість. Педагогічна творчість. Творчість у навчанні.

Еволюція і творчість, детермінізм і свобода. Проблема детермінантів творчості. Творчий задум та його здійснення. Евристика. Розвиток творчих здібностей людини. Спеціальні методики творчої діяльності. Творчість – найвища форма активності людини.

Література:

1. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия. – М., 1996.
2. Бердяев Н.А. Смысл творчества. – М., 1983.

3. Бажан В.В., Дышлевой П.С., Лукьянец В.С. Диалектический материализм и проблема реальности в современной физике. – К., 1974.
4. Библер В.С. Мышление как творчество. – М., 1983.
5. Буш Г.Я. Диалектика и творчество. – Рига, 1985.
6. Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1981.
7. Лук А.Л. Психология творчества. – М., 1988.
8. Майданов А.С. Процесс научного творчества. – М., 1983.
9. Никифоров А.Л. Научный факт и научная теория. Творческая природа научного познания. – М., 1984.
10. Новиков Б.В. Творчість і філософія. – К., 1989.
11. Пуанкаре А. О науке: Сборник. – М., 1983.
12. Философия и история культуры. – К., 1987.
13. Шумилин А.Г. Проблемы теории творчества. – М., 1989.

Тема 18. Філософія глобалізму

Глобалізація як хвилеподібний процес. Історична динаміка саморозвитку світової спільноти. Сучасне розуміння сутності глобалізму як головного процесу епохи. Усвідомлення і осягнення значення і призначення історії. Світовий порядок на рубежі ХХ-ХХІ ст. Техногенні й інформаційні фактори радикального перетворення відносин у сучасному світі. Комп'ютеризація й інформатизація. Глобалізм-стабільність-синергетика. Глобалізація і відчуження. Глобалізація і „вторинна” міфотворчість. Глобалізація і криза моральних традицій. Фундаментальні протиріччя глобалізації. Зміст антиутопій у новому світі глобалізації. Постмодерн та глобальна інформаційна цивілізація.

Соціально-економічні фактори глобалізації. Світові центри глобалізації. Трансконтинентальні компанії і банки. Трансконтинентальна інфраструктура світової економіки. Нова економіка: американський виклик. Концепція пост економічного суспільства. Бізнес зі швидкістю світла. Роль релігійного фактору в процесах глобалізації.

Демографічні особливості розвитку глобального суспільства. Глобалізація і населення. Людські якості і глобалізація. Глобалізація і міграція. Процеси глобалізації і проблема збереження національно-релігійної ідентичності. Етноси в умовах глобалізації. Глобалізація і національні культури: уніфікація чи взаємопроникнення.

Глобальна екологічна ситуація. Новий діалог людини з природою. Глобалізація і основні напрямки збереження екосистем. Екологізація природничих і гуманітарних дисциплін.

Глобалізація та нові виміри демократії. Політична глобалізація. Глобалізація й аксіологія. Вплив глобалізації на реформування освітніх програм. Вплив глобалізації на реформування національної системи освіти в Україні.

Література:

1. Афонін Е.А., Бандурка О.М., Мартинов А.Ю. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз). – К., 2002.
2. Бек У. Что такое глобализация? – М., 2001.
3. Вайцеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу. – М., 2000.
4. Василенко И.А. Политическая глобализация. – М., 2000.
5. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли. М., 2001.

6. Герасимов И.П. Экологические проблемы в прошлой, настоящей и будущей географии мира. – М., 1985.
7. Глобализм глазами современника: блеск и нищета феномена. Материалы докл. и выст. участников Межд. науч.-теор. конф. 26-27 сент. 2002 г. – Сумы, 2002.
8. Зименков Р.И. Прямые иностранные инвестиции в экономике США // США. Канада. Экономика-политика-культура. – 2003. – №1. – С.13-29.
9. Иноземцев В.Л. К концепции постэкономического общества. – М., 1998.
10. Кувалдин В.Б. Противоречивый феномен (взгляд на глобализацию) // Современная Европа. 2002. – №4. – С. 28-38.
11. Кудров В.М. Мировая экономика и Россия на рубеже веков: старые прогнозы и реальность // США. Канада. Экономика-политика-культура. – 2002. – №7. – С.3-19.
12. Кууси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
13. Панарин А.С. Искушение глобализмом. – М., 2000.
14. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1985.
15. Пороховский А.А. Новая экономика: американский вызов // США. Канада. Экономика-политика-культура. – 2001. – №6. – С.3-15.
16. Римашевская Н.М. Глобализация и население. // Народо-население. – 2001. – №3. – С.4-23.
17. Саух П.Ю. Україна на межі тисячоліть: Трансформація духу і випробування національним буттям. – Рівне, 2001.
18. Тоффлер Е. Третья хвиля. – К., 2000.
19. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. – М., 2001.
20. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Розділ III. ФІЛОСОФІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ І ОСВІТИ

Тема 19. Філософські проблеми науки

Наука як об'єкт філософського дослідження. Типологія філософських та методологічних проблем науки. Філософські засади науки. Філософія як рефлексія над наукою. Прогностична місія філософської рефлексії. Філософія і наукова творчість, риси творчої особистості “ідеального” вченого. Філософія як засіб включення наукового пошуку у широкий соціокультурний контекст. Евристика наукового пошуку.

Наука як аспект освоєння світу людиною. Наука як система достовірного знання, як високоспеціалізована діяльність і як соціальний інститут. Критерії науковості знання.

Основні історичні етапи розвитку науки. Передісторія науки. Антична наука і її внесок у всесвітню культуру. Рациональність науки Середньовіччя. Гуманізм і емпіризм науки Відродження і Нового часу. Вплив соціально-економічних і культурних чинників на розвиток науки.

Наука у XX ст. Філософія науки і неопозитивізм. Логічне вчення Б.Рассела і Л.Вітгенштейна. Постпозитивізм і його місце у „філософії науки”. Концепції розвитку науки К.Поппера, Т.Куна, І.Лакатоса, П.Фейєрабенда. Структуралістичний напрямок у філософії науки (К.Леві-Стросс, М.Фуко). Герменевтична філософія науки.

Особливості сучасної науки. Динамізм сучасного наукового знання. Традиції й новачі в науці. Інтерналістські та екстерналістські чинники зростання наукового знання. Новітні плюралістичні концепції наукового знання.

Сутність науково-технічної революції, етапи розвитку. Інформаційно-технологічна революція і співвідношення суспільства і природи. Роль інформаційно-комунікативних підсистем в інтелектуальному процесі.

Форми організації науки. Поняття наукового співтовариства. Наукові колективи та інші інституційовані форми організації науки. Наукові школи. Життя науки: конференції, симпозіуми, семінари. Керівництво і передача інформації в науці. Етика науки.

Етика та праксеологія науки. Проблема гармонії істини, добра та краси в творчості вченого. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця.

Література:

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Избр. произв. – М., 1990.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
3. Гайденок П.П. Эволюция понятия науки. – М., 1980.
4. Гиндев П. Философии социальное познание. – М., 1977.
5. Готт В.С., Урсул А.Д., Семенов Э.П. Категории современной науки. – М., 1984.
6. Исследования по логике научного познания. – М., 1990.
7. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000.
8. Койре Ж. Очерки истории философской мысли. О влиянии философских концепций на развитие научных теорий. – М., 1980.
9. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки. – М., 1974.
10. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації. – К., 2003.
11. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
12. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г.Мороза. – К., 1994.
13. Лук'янець В.С., Кравченко О.В., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. – К., 2000.
14. Ортега-и-Гассет. Размышления о технике // Вопросы философии. – 1993. – № 10.
15. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
16. Постмодерн: переоценка ценностей. – Вінниця, 2001.
17. Проблемы логики и методологии научного познания. – М., 1985.
18. Пуанкаре А. О науке: Сборник. – М., 1983.
19. Рузавин Г.И. Научная теория: логико-методологический анализ. – М., 1978.
20. Степин В.С. Становление научной теории. – Минск, 1977.
21. Тоффлер О. Третья волна. – К., 2000.
22. Трошин Д.М. Философия и современная наука (методол. проблемы). – М., 1985.
23. Философия и методология науки. – М., 1996.
24. Франк Ф. Философия науки. Связь между наукой и философией. – М., 1960.
25. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М., 1991.
26. Холлигер В. Человек в научной картине мира. – М., 1971.
27. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки. – К., 2000.
28. Швырев В.С. Научное познание как деятельность. – М., 1984.
29. Штофф В.А. Проблемы методологии научного познания. – М., 1978.

Тема 20. Форми і методи наукового пізнання

Сутність та специфічні особливості пізнавальної діяльності. Метод як усвідомлений спосіб пізнавальної діяльності. Співвідношення спеціальних і загальних методів.

Емпіричне, теоретичне, експериментальне дослідження і відповідним методи.

Особливості наукового пізнання, його види. Система методів наукового пізнання. Взаємозв'язок загальнонаукових та специфічних методів дослідження.

Соціальне пізнання та його специфіка. Системний підхід у суспільствознавстві. Соціальне прогнозування і футурологія. Особливості прогнозування соціально-політичних явищ. Проблема об'єктивності істини та її критеріїв у соціальному пізнанні.

Анатомія науки. Класифікація наук. Наукове знання і науковий метод. Наукові абстракції. Науковий текст. Інфраструктура науки. Основні форми наукового пізнання: факт, гіпотеза, закон, теорія, концепція.

Основні процедури наукової діяльності (спостереження, вимірювання, збір даних, опис, експеримент, пояснення тощо). Наукові методи як засіб пізнання. Зв'язок гносеологічного, соціологічного, онтологічного, антропологічного, аксеологічного, методологічного і психологічного аспектів наукового пошуку.

Філософські дискусії про засади і структуру наукового дослідження. Системний характер дослідницької діяльності. Виклад та обґрунтування наукових результатів.

Література:

1. Айдніян Р.М. Система понять и принципов гносеологии. – Л., 1991.
2. Алексеев П.В., Панин Л.В. Теория познания и диалектика. – М., 1991.
3. Брунер Дж. Психология познания. – М., 1977.
4. Булатов М.А. Логические категории и понятия. – К., 1981.
5. Диалектика познания. – М., 1988.
6. Капица П.Л. Эксперимент, теория, практика. – М., 1987.
7. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки. – М., 1974.
8. Кукушкина Е.И., Логунова Л.Б. Мироззрение, познание, практика. – М., 1989.
9. Ленин В. И. Материализм и эмпириокритицизм // Повн. збір. тв. – Т. 18.
10. Пикашова Т.Д. Разрешение проблемы теоретического знания. – К., 1986.
11. Проблемы логики и методологии научного познания. – М., 1988.
12. Пронин Д.М. Философия и современная наука: Методологические проблемы. – М., 1985.
13. Сичивица О.М. Методы и формы научного познания. – М., 1972.
14. Филатов В.П. Научное познание и мир человека. – М., 1989.
15. Чудинов Э.М. Природа научной истины. – М., 1977.
16. Шеченко В. Концепція пізнання в українській філософії: Курс лекцій. – К., 1993.

Тема 21. Філософські проблеми природознавства

Філософські питання сучасної фізики. Проблема реальності у фізиці. Види теоретичних об'єктів. Рівні організації матеріального субстрату з позицій сучасної фізики. Частка і ціле. Континуальність і корпускулярність. Особливості формування сучасних фізичних теорій. Методологічні принципи фізики. Диференціація й інтеграція у фізиці. Фізика і синергетика.

Філософські питання сучасної біології і медицини. Проблема виникнення живого. Проблема спрямованості розвитку живої природи. Специфіка тлумачення еволюції в біологічній науці. Концепції антропогенезу і антропосоціогенезу: сучасне бачення. Генетика і клонування. Екологізація сучасної біології і медицини. Науково-технічний прогрес і біологія. Біологія і редукціонізм.

Філософські питання сучасної математики. Специфіка математики як науки і її місце у системі наук. Математизація як ідеал науковості. Математика і теорія моделювання.

Математика і комп'ютеризація науки. Проблема єдності математичного знання. Диференціація й інтеграція у математиці.

Література:

1. Акчурин И.А. Единство естественнонаучного знания. – М., 1974.
2. Алексеева Т.И. Географическая среда и биология человека. – М., 1977.
3. Бройль Луи де. По тропам науки. – М., 1962.
4. Будрейко Н.А. Философские вопросы химии. – М., 1970.
5. Вандышев В.Н. Философский анализ дифференциации естественнонаучного познания. – К., 1989.
6. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
7. Герасимов И.П. Экологические проблемы в прошлой, настоящей и будущей географии мира. – М., 1985.
8. Григорьян Б.Т. Человек: его положение и призвание в современном мире. – М., 1986.
9. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли. – Л., 1989.
10. Дубинин Н.П. Что такое человек? – М., 1983.
11. Кедров Б.М. Классификация наук. – М., 1985.
12. Клайн М. Математика. Утрата определённости. – М., 1984.
13. Кремо М., Томпсон Р. Неизвестная история человечества. – М., 1999.
14. Марков М.А. О природе материи. – М., 1976.
15. Марков М.А. О единстве и многообразии форм материи в физической картине мира // Вопр. философии. – 1980. - № 11.
16. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 1986.
17. Пуанкаре А. О науке. – М., 1983.
18. Пути интеграции биологического и социогуманитарного знания. – М., 1984.
19. Сичивица О.М. Сложные формы интеграции науки. – М., 1983.
20. Смирнов И.Н. Проблема интеграции знаний в современной биологии // Вопр. философии. – 1981. – № 11.
21. Фролов И.Т. Перспективы человека. – М., 1979.
22. Фуко М. Археология знания. – К., 1996.
23. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
24. Энгельгардт В.А. Познание явлений жизни. – М., 1984.
25. Эрман Л., Парсонс П. Генетика поведения и эволюция. – М., 1984.

Тема 22. Філософські проблеми освіти

Освіта як предмет філософського аналізу. Сутність освіти, її місце в системі культури. Методологічні основи філософії освіти. Генезис і розвиток освіти. Освіта як соціальне явище. Універсальність системи освіти. Духовність освіти. Основні пізнавальні функції освіти. Загальна модель освіти. Типологія освіти. Зміст освіти: єдність навчання і виховання. Форми і мови освіти. Освітні технології. Освіта і особистість. Гуманізація освіти. Тенденції в освітній системі.

Педагогічна освіта як підсистема освітньої сфери.

Освіта і наука. Мета, пріоритети, принципи розвитку освіти. Національний характер освіти. Неперервність освіти. Творчий потенціал освіти. “Фундаменталізація” системи освіти як чинник інтелектуалізації суспільства. Інноваційні технології в освіті. Здоров’я нації через освіту. Мовна стратегія в освіті. Інформаційні технології в освіті. Зв’язок освіти з розвитком громадянського суспільства. Міжнародна співпраця та інтеграція у сфері освіти.

Дегуманізація соціуму і людської життєдіяльності в умовах розвитку інформаційно-технологічної революції і проблеми освіти. Завдання гуманізації освіти.

Зміст і структура інтегрального інтелекту нації. Інтелектуальний капітал як продуктивна сила суспільства. Наукове забезпечення інтелектуалізації та інформатизації.

Академічна наука України: стан, проблеми, перспективи. Інтелект нації та соціально-економічний вибір України. Інтелект нації та виклики глобалізму. Сучасна концепція прогресу української модерної нації. Сучасні тенденції світового розвитку як інтелектуальний імператив.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.

Література:

1. Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США). – К., 2001.
2. Державна національна програма “Освіта: Україна 21 століття”. – К., 1994.
3. Закон України: Про вищу освіту. – К., 2002.
4. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації. – К., 2003.
5. Кущерев В.І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К.: Знання України, 2002. – 248 с.
6. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г.Мороза. – К., 1994.
7. Лукашевич Н.П., Солодков В.Т. Социология образования: Конспект лекций/ Под ред. Н.П.Лукашевича. – К., 1997.
8. Лук’янець В.С., Кравченко О.В., Озатовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. – К., 2000.
9. Лугай В.С. Філософія сучасної освіти. – К., 1996.
10. Лугай В.Ф. Філософія освіти XXI століття: у контексті синергетичної парадигми // Діалог культур: Україна у сітовому контексті. Філософія освіти: Зб. наук. праць. – Львів, 1999.- Вип. 4.
11. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: “Віпол”, 2000.
12. Постмодерн: переоцінка цінностей.– Вінниця, 2001.
13. Про освіту: Закон України. – К.: Міносвіти України, 1996.
14. Рузавин Г.И. Научная теория: логико-методологический анализ. – М., 1978.
15. Саух П.Ю. Україна на межі тисячоліть: Трансформація духу і випробування національним буттям. – Рівне, 2001.
16. Україна: інтелект нації на межі століть. Кол. монографія / Керівник авторського колективу В.К.Врублевський. – К., 2000.

V. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ Й СКЛАДАННЯ КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ З ФІЛОСОФІЇ

1. Філософія, її предмет і функції. Соціокультурне призначення філософії.
2. Світогляд, його структура, основні функції, основні історичні типи.
3. Специфіка філософії як типу духовності. Філософія і культура. Філософія і наука. Філософія й ідеологія.
4. Філософія Стародавньої Індії: основні поняття.
5. Філософія Стародавнього Китаю.
6. Натурфілософія Стародавньої Греції. Мілетська школа. Геракліт.
7. Філософські і природничонаукові ідеї Емпедокла, Анаксагора і Демокріта.
8. Софісти і їх роль у розвитку античної філософії.
9. Сократ і сократичні школи.
10. Філософське вчення Платона.
11. Філософія Арістотеля.
12. Філософські ідеї християнської апологетики і патристики. Аврелій Августин.
13. Схоластика і філософія. Номіналізм і реалізм.
14. Західноєвропейська філософія епохи Відродження. Марсіліо Фічіно, Піко делла Мірандола, Микола Кузанський, Джордано Бруно.
15. Західноєвропейська філософія Нового часу. Емпіризм і сенсуалізм Ф.Бекона, Т.Гобса, Дж.Локка.
16. Західноєвропейська філософія Нового часу. Раціоналізм Р.Декарта, Б.Спінози і Г.Лейбніца.
17. Французька філософія ХУІІІ ст. Матеріалізм і атеїзм Просвітництва.
18. Історичні умови формування німецької класичної філософії. І.Кант: „коперніканський переворот” у філософії.
19. Філософська система і метод Г.Гегеля. Принципи діалектичної логіки.
20. Антропологічний матеріалізм і атеїзм Л. Фейербаха.
21. Формування філософії марксизму. Проблема людини у філософії марксизму.
22. Марксистська філософія як матеріалістична діалектика.
23. Діалектико-матеріалістичне розуміння історії у філософії марксизму.
24. К.Маркс про відчуження і комунізм.
25. Ф.Ніцше і його програма “переоцінки цінностей”.
26. Філософія екзистенціалізму. Релігійно-екзистенційні ідеї С.К’єркегор, К.Ясперс, Л.Шестов.
27. Філософія екзистенціалізму у працях М.Гайдеггера, А.Камю та Ж.-П.Сартра.
28. Проблема несвідомого і психоаналіз З.Фрейда. Неофрейдизм. Основні ідеї К.Хорні і Е.Фромма.
29. Філософська антропологія ХХ століття в Німеччині (М.Шелер, Г.Плеснер, А.Гелен, Е.Ротхаккер, М.Ландман та ін.).
30. Філософія неопозитивізму ХХ століття. Неопозитивізм про предмет і завдання філософії.

31. Аналітична філософія XX століття (Б.Рассел, Л.Вітгенштейн, К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейєрабенд).
32. М.Ф.Федоров про „філософію спільної справи”.
33. Російська релігійна філософія XIX – XX ст. (В.С. Соловйов, М.О. Лоський, М.О. Бердяєв, П.Флоренський, С.Булгаков, С.Л. Франк та ін.).
34. Російська філософія космізму К.Е.Цюлковський, О.Л.Чижевський.
35. Еволюція релігійної філософії у XX столітті. Неотомізм. Тейярдизм. Персоналізм.
36. Філософська герменевтика XIX – XX століття (В.Дільтей, М.Гайдеггер, Г.Гадамер).
37. Джерела, національні особливості та віхи розвитку філософської думки в Україні.
38. Філософсько-гуманістична думка в Україні другої половини XV – XVII століття.
39. Петро Могила – богослов, філософ, просвітитель нації.
40. Філософська система Г. Сковороди.
41. Українська академічна філософія XIX – початку XX століття (О.Новицький, С.С.Гогоцький, П.Д.Юркевич, В.В.Зеньківський).
42. Д.Чижевський як історик української філософії.
43. Соціально-філософські погляди М.Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки.
44. Філософія української національної ідеї в XX столітті (В.Липинський, Д.Донцов).
45. Філософський зміст категорії буття. Основні форми буття.
46. Проблема субстанції у філософії. Матеріалістичний і ідеалістичний монізм. Дуалізм. Плюралізм.
47. Матеріалізм та його історичні типи. Сучасні уявлення про матерію.
48. Рух як атрибут буття. Основні характеристики та форми руху. Рух і розвиток. Основні концепції розвитку.
49. Простір і час як форми буття. Субстанціональна і релятивістська концепції.
50. Антропосоціогенез. Єдність природного і соціального в людині. Тілесне і чуттєво-емоційне в людині.
51. Антидарвінізм і критика антропосоціогенезу. Ідеологічні і емпіричні аспекти.
52. Природа і суспільство.
53. Особливості постановки проблеми людини в західноєвропейській і в східній філософії.
54. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя людини.
55. Свобода як філософська проблема і життєва цінність. Багатовимірність свободи.
56. Свідомість як предмет філософського дослідження. Структура свідомості. Свідомість і духовне.
57. Свідоме, несвідоме і штучний інтелект.
58. Особа і суспільство. Унікальність і самоцінність особи. Феномени конформізму і нонконформізму.
59. Специфіка проблеми людини у філософії XX століття.

60. Індивідуальне і суспільне буття людини. Індивід, індивідуальність, особа.
61. Суспільство як об'єктивна реальність. Сучасні філософсько-соціологічні концепції суспільства.
62. Єдність і багатоманітність історичного процесу.
63. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Матеріальне і духовне виробництво.
64. Свідомість і мова: філософські підходи до їх осмислення.
65. Поняття пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні гносеологічні концепції.
66. Діалектика чуттєвого і раціонального, дискурсивного й інтуїтивного в пізнанні.
67. Емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження.
68. Поняття науки. Основні пізнавальні та соціальні функції науки.
69. Основні форми наукового пізнання: факт, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.
70. Проблема наукового методу і методології.
71. Соціально-етичні проблеми сучасної науки. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця.
72. Сцієнтизм та антисцієнтизм у філософії ХХ століття.
73. Філософські проблеми природознавства.
74. Філософські проблеми соціально-гуманітарних наук.
75. Творчість як філософська проблема. Види творчості. Структура творчого процесу. Творчий потенціал освіти.
76. Поняття істини. Істина як процес. Практика як критерій істини. Види практики.
77. Категоріальність філософського мислення. Основні категорії філософії.
78. Взаємоперехід кількісних і якісних змін – закон об'єктивної дійсності і пізнання.
79. Єдність і боротьба протилежностей як закон об'єктивної дійсності і пізнання.
80. Заперечення заперечення як закон об'єктивної дійсності і пізнання.
81. Культурно-світоглядні засади осмислення глобальних проблем сучасності.
82. Культура і цивілізація. Проблема перспективи людства.
83. Індустріальне суспільство і концепції технократичного романтизму.
84. Філософія і соціологія про демографічні проблеми сучасності.
85. Техногенні і етичні проблеми екологічної кризи.
86. Вчення про ноосферу. Ноосферна концепція В.І.Вернадського.
87. Поняття цінності. Типи ціннісних орієнтацій. Сучасні системи цінностей.
88. Соціальне передбачення і прогнозування майбутнього. Методи і типи прогнозів.
89. Філософські проблеми синергетики: постнекласична трансформація наукового знання.
90. Гуманізація людського буття як глобальна проблема.
91. “Інформаційне суспільство”: засади філософського осмислення.
92. Фундаменталізація системи освіти як чинник інтелектуалізації суспільства. Інтелектуалізація нації та інноваційні технології в освіті.
93. Освіта як предмет філософського аналізу. Зміст і структура освіти.
94. Сутність освіти, її місце в системі культури. Генезис і розвиток освіти.
95. Освіта і особистість. Гуманізація і гуманітаризація освіти.

VI. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Аспіранти, здобувачі і стажисти, які готуються до складання кандидатського іспиту з філософії, повинні подати самостійну письмову роботу – реферат на тему, пов'язану, як правило, з дослідженням методологічних питань профільної дисципліни.

1. Реферат має засвідчувати визначений кафедрою філософії рівень знання літератури, що відповідає темі реферату, вміння її аналізувати, логічно і аргументовано розкривати зміст теми.

2. Теми рефератів вибираються аспірантами (здобувачами, стажистами) та узгоджуються з викладачами; план і список основної літератури також узгоджується з викладачем.

3. Вимоги до оформлення реферату:

а) загальний обсяг реферату, включаючи додатки та список літературних джерел, – 25-30 сторінок комп'ютерного набору. Шрифт Time Roman, кегль 14 через 1,5 інтервала. Першою сторінкою вважається титульна, на якій цифра 1 не ставиться;

б) аркуш реферату повинен мати поля: ліве – 3 см, праве – 1 см, верхнє і нижнє – 2 см;

в) титульний аркуш оформляється за зразком (зразок додається);

г) план реферату (містить “вступ”, “основну частину”, яку слід розписати по розділах і підрозділах, “висновки” та “список літератури”) розміщується зразу ж після титульного аркушу;

д) список літературних джерел розміщують в кінці реферату за алфавітним порядком, у тексті в квадратних дужках позначається позиція та сторінки –{5,43};

е) для кожного джерела вказують прізвище, ініціали автора, повну назву праці, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Для статей, що опубліковані в періодичних виданнях, зазначають прізвище, ініціали автора, назву статті, назву журналу або газети, рік видання, номер журналу чи дату виходу газети, повну кількість сторінок.

На кафедру подається один примірник. Він має бути пронумерованим та зшитим, підписаним автором і його науковим керівником (без рецензії).

Ті, хто складають кандидатський іспит у весняну сесію, реферат подають до 25 квітня, в осінню – до 5 листопада.

Кожний реферат рецензується і попередньо оцінюється. Автор реферату має право до іспиту ознайомитися з рецензією.

Порушення формальних вимог п.3 вже є підставою для виставлення незадовільної оцінки.

Оцінка за реферат враховується членами екзаменаційної комісії під час прийому кандидатського іспиту і заноситься до протоколу. Аспіранти (стажисти, здобувачі), що отримали незадовільну оцінку за реферат, до складання іспиту не допускаються.

VII. ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Філософія в соціокультурному контексті, її співвідношення з наукою, релігією, мораллю, ідеологією.
2. Філософія та її людські виміри.
3. Місце філософії в системі наукових знань.
4. Історіософія як різновид філософсько-історичного знання.
5. Історичний монізм: історія, можливості, межі.
6. Історичний плюралізм: особливості формування і сучасний стан.
7. Філософія та її роль у тоталітарному і демократичному суспільствах.
8. Філософсько-історичний сенс міфології.
9. Натуралізм як парадигма філософсько-історичного мислення.
10. Античне світосприйняття: проблеми людини.
11. Основні школи давньоіндійської філософії.
12. Філософська думка Стародавнього Китаю.
13. Розвиток природознавства та його вплив на формування наукового світогляду в ХУІІ-ХУІІІ ст.
14. Геліоцентризм та вчення про нескінченність Всесвіту (М.Копернік, Дж.Бруно, Г.Галілей).
15. Емпіризм і раціоналізм у західноєвропейській філософії Нового часу.
16. Проблема субстанції у західноєвропейській філософії Нового часу (Р.Декарт, Б.Спіноза, В.Лейбніц).
17. Проблема цілісності людини та людського буття у філософії доби Відродження.
18. Просвітництво ХУІІІ століття як феномен культури.
19. Теорія природних прав та свобод людини (Г.Гроцій, Т.Гоббс, Дж.Локк).
20. Романтизм і німецька класична філософія.
21. Концепція волі в історії філософії.
22. Витоки і зміст “філософії життя” (А.Шопенгауер, В.Дільтей, Ф.Ніцше).
23. Н.Макиавеллі про природу політики, влади і моралі.
24. І.Кант, його натурфілософія та вчення про пізнання.
25. Проблема відчуження людини в ранніх працях К.Маркса.
26. Християнський еволюціонізм. П.Тейяр де Шарден “Феномен людини”.
27. Російська філософія кінця ХІХ – початку ХХ ст. (Д.Мережковський, Л.Шестов, М.Бердяєв, М.Лосський).
28. Ірраціоналізм як філософська течія ХІХ ст.
29. Проблема несвідомого у вченні З.Фрейда (за працею “Введение в психоанализ”).
30. Філософія російського духовного Ренесансу кінця ХІХ- на початку ХХ ст.
31. Філософія екзистенціалізму в художній літературі Заходу.
32. Проблема життя, смерті та безсмертя у філософії екзистенціалізму.
33. Філософсько-історична концепція Ж.П.Сартра.
34. Історична реальність як предмет сучасної німецької практичної філософії.
35. Сцієнтизм і антисцієнтизм як світоглядні орієнтації ХХ ст.
36. Герменетичний напрям у сучасній філософії.
37. Цивілізаційна концепція С.Хантінгтона.
38. Філософія мови: історія і сучасність.
39. Слов’янська міфологія та її особливості.
40. Філософське осмислення твору “Слово о полку Ігоревім”.

41. Філософські ідеї в культурі Київської Русі.
42. Філософсько-гуманістична думка українського ренесансу (XV-XVII ст.).
43. Філософія в Києво-Могилянській академії.
44. Філософські та соціально-етичні ідеї в працях українських полемістів XVI-XVII ст.
45. Світогляд і філософські погляди Г.Сковороди.
46. Філософія України в культурі романтизму XIX- на початку XX століття.
47. Гуманістичний сенс творчості Т. Шевченка.
48. Концепція творчості Івана Франка ("Із секретів поетичної творчості").
49. Філософія ірраціоналізму та української національної ідеї Д.Донцова.
50. Ідеї В.І.Вернадського та їх вплив на світову філософську думку.
51. Поняття менталітету та його методологічне значення в пізнанні особливостей духовного життя народів.
52. Мораль як фактор становлення людини і регулятор її життєдіяльності.
53. Життєтворчість людського буття: колізії практики.
54. Життєтворчість людського буття: проблема свободи.
55. Сучасний світ, протиріччя, проблеми тенденції його розвитку.
56. Відображення і творчість в духовній діяльності людини.
57. Діалектика об'єктивного та суб'єктивного у науковому пізнанні.
58. Проблема свідомості та кібернетика (огляд наукової літератури).
59. Діалектика емпіричного та теоретичного у науковому пізнанні.
60. Діалектика як загальна теорія розвитку, теорія пізнання, логіка і методологія.
61. Метафізика і діалектика як методи пізнання: порівняльний аналіз.
62. Свідомість як ідеальна діяльність.
63. Методи прогнозування та їх використання у науковому дослідженні.
64. Гіпотеза та її значення у науковому дослідженні.
65. Методологічні основи математичного моделювання та його використання у науковому дослідженні.
66. Гносеологічні основи моделювання та його роль у науковому дослідженні.
67. Гносеологічні функції наукового експерименту.
68. Методологічні проблеми теорії інформації
69. Гносеологічна сутність вимірювання та його роль у науковому дослідженні.
70. Співвідношення філософських та загальнонаукових методів пізнання.
71. Діалектика необхідності та випадковості у наукових дослідженнях.
72. Діалектика сутності та явища у наукових дослідженнях.
73. Специфіка соціальних законів та особливості їх пізнання.
74. Особливості соціальної детермінації. Об'єктивне і суб'єктивне в історичному процесі.
75. Літературний переклад: проблема тотожності змісту і форми.
76. Проблема розвитку в сучасній науці. Концепція глобального еволюціонізму.
77. Антропосоціогенез як філософська проблема.
78. Рациональне та ірраціональне в пізнанні.
79. Творчість і пізнання: їх взаємозв'язок.
80. Естетичне ставлення людини до дійсності. Природа мистецтва.
81. Історія як предмет філософського дослідження. Єдність і розмаїття всесвітньої історії.
82. Сутність і особливості штучних мов.
83. Наукове знання: специфіка, будова, рівні.

84. Свобода наукових пошуків і соціальна відповідальність вченого.
85. Ідеї детермінізму в концепціях І. Ньютона та А. Ейнштейна: порівняльний аналіз.
86. Художнє відображення дійсності та його особливості.
87. Проблема особи, особистості та індивідуальності в соціальній філософії.
88. Техніка та закономірності її розвитку.
89. Роль народних мас та особистостей в суспільному прогресі.
90. Теоретична об'єктивність, наукова обґрунтованість філософського розуму та його орієнтація на соціальні цінності.
91. Свідомість і кібернетика.
92. Знання і комп'ютер, штучний інтелект.
93. Наука як культурно-історичний, гносеологічний і соціальний феномен.
94. Види наукових теорій та способи їх побудови.
95. Мораль як фактор становлення людини і регулятор її життєдіяльності.
96. Відображення і творчість в духовній діяльності людини.
97. Проблеми особи в соціальній філософії.
98. Життєтворчість людського буття: колізії практики.
99. Життєтворчість людського буття: проблема свободи.
100. Філософські проблеми сучасної космології.
101. Художнє відображення дійсності та його особливості.
102. Свобода і відповідальність в історії.
103. Історична єдність людства: теорія і реальність.
104. Поняття менталітету та його методологічне значення в пізнанні особливостей специфіки духовного життя народів.
105. Геліоцентризм та вчення про нескінченність світу.
111. Освітня діяльність Платона.
112. Освітня діяльність Арістотеля.
113. Філософія в освіті західноєвропейських університетів доби Середньовіччя.
114. Роль Оксфордського університету у розвитку експериментального природознавства (XVI-XVII ст.).
115. Західноєвропейські університети XIX ст. як науково-дослідницькі центри.
116. Філософія освіти в Києво-Могилянській академії XVII-XVIII ст.
117. Пріоритети і принципи розвитку сучасної вищої освіти.
118. Вища освіта України перед викликами постмодерну.
119. Інтелект нації як симбіоз знань, волі та енергії народу.
120. Модернізм і постмодернізм: культурологічні і соціальні аспекти.
121. Світова глобалізація й інтелектуалізація модерної української нації.
122. Духовний та інтелектуальний вибір України.
123. Інтелектуалізація нації та інноваційні технології в освіті.
124. Інтелект і ментальність народу.
125. Інтелект української нації як загальноцивілізаційний феномен.
126. Інтелект нації та соціально-економічний вибір України.
127. Інтелектуалізація й інформатизація та їх наукове забезпечення.
128. Інтелект української нації та виклики глобалізму.
129. Роль інформаційно-комунікативних підсистем нації в інтелектуальному процесі.
130. Академічна наука України: стан, проблеми, перспективи.

VIII. ДОДАТОК: зразок оформлення титульної сторінки реферату

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

Кафедра філософії

РЕФЕРАТ

на тему:

“Філософія в Києво-Могилянській академії”

Аспірант кафедри педагогіки
Захарченко Ірина Миколаївна

Науковий керівник –
д-р педагогічних наук, професор
Петренко Іван Михайлович

Рецензент

“ _____ ”
(оцінка)

Підпис _____

Ж и т о м и р 2 0 0 5